

Utváření architektury a prostředí waldorfských škol (1. část)

Oldřich Hozman

Když porozumíme, jak působí na děti i dospělé plasticky a živě umělecky utvářené stavby škol, pak dojde postupně k jejich zásadnějším proměnám. Aby mohl tento impulz vstoupit do vůle, je třeba postupně vypracovat zalíbení a touhu ke goetheanistickým formám staveb a užitého umění.¹ To je možné skrze antroposoficky orientované vzdělávání v organické architektuře a plastických uměleckých oborech, jako je například modelování, řezbářství, práce s kamenem a s kovy. Podporou je i tvorba textů na toto téma.

Proto bych vás rád v sérii článků seznámil s vlastnostmi architektury a prostředí, které výchově ve waldorfských školách pomáhají. Jeden ze základních kamenů výchovy ve waldorfských školách je, aby si žák prožil správné zařazení člověka jako bytosti mezi kvality ducha a země. Jedním z nástrojů prohloubení prožitků je umělecké vyučování a umělecky utvářené stavby a jejich okolí. Jak těmto prožitkům pomáhat při utváření prostředí školy bude obsahem této první části. V úvodu si řekneme, jaké lidské úkony mají souvislost s působením duchových² sil v záměru stavby. Dále se budu věnovat konkrétním viditelným vlastnostem architektury škol vyjadřujícím vztah k duchu. V další části článku potom popíši, jak v architektuře zažíváme to, co vnímáme jako lidské. V závěru bude pojednání o zažívání a působení zemských kvalit.

Spojení duchových sil s hmotou stavby

Ke stavbám patří jejich začátky. Každá škola se někdy začne stavět nebo přestavovat. Nebo jsme převzali do užívání starší školní budovu a chceme jí zabydlet. Tyto okamžiky je dobré využít pro spojení s duchovými silami, které nesou poslání waldorfské školy. Spojení s těmito podporujícími silami můžeme uskutečnit vždy při založení nové školy oslavou položení duchového základního kamene. Abychom mohli slavnostní okamžiky slavnostně prožít, musí si člověk jejich obsah předem připravit. V tomto smyslu lze poděkovat mocnostem, které za námi stojí a pronést k nim modlitbu. Ve waldorfských školách se u těchto slavnostních příležitostí často zařazuje průpověď základního kamene. Můžeme se také inspirovat slovy Rudolfa Steinera, který v úvodním slovu v cyklu přednášek pro pedagogy vyzývá k rozpomenutí a přiobrácení se k mocnostem, které nám při vyučování a výchově darují imaginace, inspirace a intuice. Každá stavba tak bude prodchnuta duchem, ke kterému se v ní vědomě přiobracíme. Poneseme tak vědomé spojení s morálně-duchovním úkolem vyučování a výchovy. Položení duchového základního kamene souvisí s duchovým záměrem vyšších duchovních hierarchií. Jeho

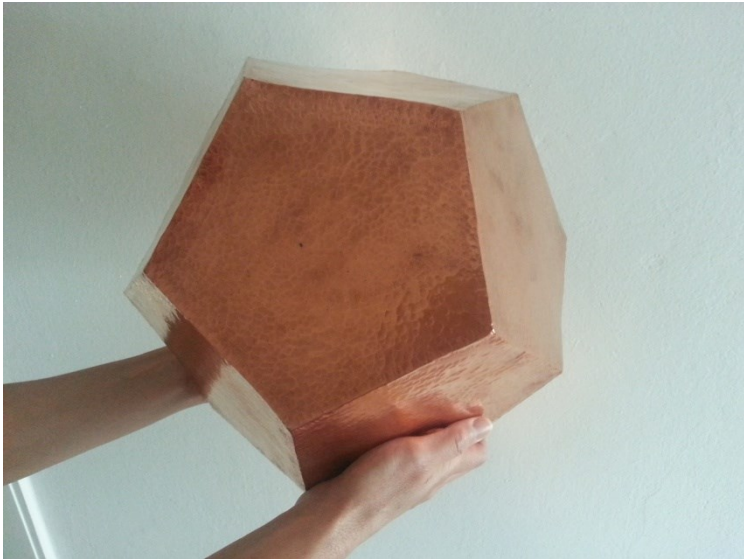
---

¹ Goetheanistické umění a architekturu představila veřejnosti výstava Aenigma od 19.3.2015 do 26.7.2015 v Muzeu moderního umění v Olomouci. Tato výstava pokračuje od 16.8.2015 do 25.10.2015 v Kunstmuseum Moritzburg v Halle a na zámku v Ostrau. Termín „goetheanistické umění“ je z hlediska jeho definice jako antroposofické umění popsáno v úvodních textech katalogu výstavy (str. 13 – 52), ISBN 978-80-7467-085-5.

² Používání přídavného jména „duchový“ odvozeného od slova „duch“ vysvětluje Jan Dostal v úvodu překladu knihy Rudolfa Steinera „Theosofie“ na straně 9-10, (ISBN 978-80-86600-68-0).

položení vytváří skrze prosbu předpoklad, že se tyto duchové síly spojí s těmi, kteří duchový základní kámen pokládají. Rudolf Steiner k tomu v části průpovědi Základního kamene říká:

„Neboť vládne a působí ve výsostech Otcovský duch,
aby v hlubinách světa vytvářel jsočnost:
vy, duchové vesmírných sil,
dejte, ať z výší se rozeznívá,
co v hlubinách dojde ozvěny;
toto praví:
z božské podstaty pochází lidské bytí.
To slyší duchové východu, západu, severu, jihu:
i lidé necht' slyší.“

Položení fyzického základního kamene. Aby se lidé mohli s danou duchovou intencí spojit, pomáhá tomu, když je její obsah vyřčený. Tak se propojí duchový základní kámen s fyzickým základním kamenem. Oslavu položení základního kamene školy je možné připravit při založení školy nebo kdykoliv v jejím průběhu. Vždy to pomůže utváření společenství v duchu jako společenství stejně smýšlejících a jednajících ve stejném duchu. Proslov za danou školu by měl ve vztahu k duchovému světu vykonat ten, který nese hlavní zodpovědnost. Otočení dvanáctistěnu vůči světovým stranám by při jeho položení mělo být takové, že podstava bude mít jednu ze stran kolmou k východu. Horní plocha tak bude mít jednu ze stran kolmou k západu. Tímto natočením se fyzický základní kámen propojí se silami světových stran.

Spojení duchových sil s materiálem, výroba fyzického základního kamene

Jako geometrické těleso je pentagondodekaedr jedno z platónských těles. Jeho přítomnost v prostoru a jeho vytváření při modelování posiluje oblast srdce, prohřívá a protepluje. Je to tvar, který souvisí s látkovou výměnou. V geometrii pětiúhelníkových stěn, z kterých je složen, jsou obsaženy také poměry zlatého řezu. Proto je dvanáctistěn doporučován jako doprovázející fyzické těleso při duchovém pokládání základního kamene.

Jednou z nejdůležitějších vlastností waldorfské pedagogiky je výchova skrze umělecké činnosti. Děti si tak postupně budují živý vztah ke kráse přírody, k člověku i k jím utvářeným věcem. Tím, že děti zažívají umělecké procesy v pohybu, vstupují zážitky až do tělesnosti a vůle. Takové výchově napomáhají i prožitky z umělecky utvářeného a uměleckořemeslně propracovaného prostředí škol. Stavby škol mohou mít kladný vliv také na budování sociálně-morálních vlastností dětí i učitelů. V oblasti hmotných substancí (prvků) odpovídá umělecké stránce života působení sil Venuše a s ní spojeného kovu mědi. Měď má teplou hnědočervenou barvu a duševně prohřívá. Bytostná podstata mědi pomáhá v sobě nechat zaznít poetice života. Proto se z mědi fyzické základní kameny nejčastěji vyrábějí. Povrch základního kamene může být dále dotvořen tepáním. Dosáhne se tak uměleckořemeslného vzhledu, který působí ušlechtilým dojmem, kterému člověk věnoval při výrobě svojí pozornost a um. Aby se dosáhla hlubší rezonance s planetárními kvalitami Venuše, používá se pro velikost strany pětiúhelníka, z kterých je dvanáctistěn složen rozměr vycházející z délek odvozených z frekvencí planetární hudby. Pro Venuši je to číslo 12. Strana pětiúhelníka jedné strany tak může mít 12 cm nebo

například 6 či 24 cm. To je podíl a násobek čísla 12.

Dovnitř základního kamene se doporučuje umístit pyrit. Byl použit i ve fyzickém základním kameni při založení stavby I. Goetheana. Pyrit je minerál, v kterém se rovnoměrně a vyváženě spojují základní dvě tvořivé síly kosmu. Síla rozpínání a síla stahování. Pyrit obsahuje síru a železo. Síra zastupuje síly uvolňování a idealismu, železo představuje síly stažení a fyzického materiálního světa. Pyrit spojuje obě kvality v rovnováze, vyrovnává. Rezonuje s kosmickou vyvážeností. Má vlastnosti „Já“. Krystalizuje v několika formách. Jako krychle nebo jako dvanáctistěn. Pro použití do základního kamene se

doporučuje krystal pyritu ve tvaru dvanáctistěnu. Fyzický základní kámen na obrázku je vyroben z 1,5 mm silného měděného plechu. Na hranách je svářen měď. Hrana má délku 12 cm. Pyrit je volně přivázán uvnitř měděným drátkem ke vsazenému měděnému pásku. Těsně před zaletováním posledního otvoru je celý měděný dvanáctistěn ohřátý na vysokou teplotu. Tím se v něm naředí vzduch. Potom je otvor rychle zaletován. Po vystydnutí vzniká uvnitř vůči vnějšímu okolí mírný podtlak (výroba měditepec Gabriel Hilden, Arlesheim).

Ideje přicházející z duchových světů se spojují s člověkem v rytmu tepu srdce a dechu plic. Před nádechem se v plicích vytváří podtlak, který se se vstupujícím vzduchem vyrovnává. Tam, kde je vytvořen podtlak, dochází k doteku s éternou oblastí. Vytváří se tak předpoklad v oblasti idejí pro vstup něčeho nového. V procesu dýchání máme v těchto okamžicích podíl na doteku s tzv. „světovým éterem“³. Aby základní kámen dýchal a jeho fyzické substance se spojovaly s idejemi a záměry plynoucími z duchových světů, můžeme tomu napomoci utvořením mírného podtlaku uvnitř dvanáctistěnu. Je-li ve fyzickém základním kameni podtlak, má schopnost přitahovat světový éter.

Uvedu zde dva konkrétní příklady k pojmu „světového éteru“, který jsem v souvislosti s podtlakem a éternou oblastí výše v textu použil. Ve waldorfských školách záměrně nemají učitelé zadávat dětem domácí úkoly, aby děti nepřebíraly éterná těla učitelů. Aby se děti stávaly samy sebou, ...ideálem je probudit zájem, aby dítě vytvořilo úkol samo ze sebe. Vytvořit takovou náladu, že si řekneme, co budeme zítra dělat...a ten, který má zájem, tak si téma na zítřejší den připraví sám ze sebe. Vytvořit úkol sám ze sebe znamená dotknout se vůlí ze sil svého Já světového éteru.

Druhý příklad, kde díky podtlaku dochází k doteku s éternou oblastí, je tvar kopy zemědělského kompostu. Rudolf Steiner jej popisuje a kreslí jeho tvar v zemědělském kurzu. Je to hromada ve tvaru vulkánu nahoře s velkou prohlubní. Díky pohybům vzduchu nad prohlubní v ní vzniká mírný podtlak, s kterým je spojená tvorba mírného chladu a tvorba vlhkosti. V rytmu tak vzniká dotyk se světovým éterem. Kompost může tak díky neustálé mírné vlhkosti zrát. A do půdy tak přes zrající kompost vstupují přímé duchové impulzy. Vytváří se tak, podobně jako u lidského dechu předpoklad v oblasti idejí pro vstup něčeho nového.

Podobné je to s pyritem a s podtlakem uvnitř fyzického dvanáctistěnu. Podtlakem se vytváří éterný rytmus, skrze který se impuls duchového záměru školy vnáší do světa. Je-li pyrit upevněn uvnitř drátkem pohyblivě s určitou malou vůlí, tak má tu vlastnost, že se vždy při pohybu obnoví impuls ve vztahu k vnějšku. Vyrovnávající síly pyritu se tak dostávají do okolí stavby. Vzniká tak nový a nový živý rytmus při stejné souvislosti základních působících sil. Vlastní uměleckořemeslná výroba tepaného měděného dvanáctistěnu, jeho obsah i nakládání s ním pomáhají architektuře waldorfských škol nést jejich ideový obsah.

---

³ Kvalitu světového éteru líčí Rudolf Steiner například v přednášce „Myšlenka svatodušní jako pocitový základ k pochopení karmy“ konanou v Dornach 4.6.1924 (http://www.bdlost.sk/diela/steiner/steiner_myshlenka_svatodusni.htm)

Oslava položení základního kamene.

Oslava položení základního kamene zabyrady waldorfské školy.

Bytostná podstata místa a ideový záměr

Každé místo v krajině má svojí náladu. Ty byla spoluvytvářena lidmi podle toho, jak bylo místo používáno. V duchové úrovni stojí za tvorbou nálad elementární bytosti přírody. Bytostná podstata každého nově nabytého pozemku očekává od člověka, že jí dá svůj záměr. Elementární bytosti chtějí být člověku nápomocny. Jsou to základní duchové síly spojené s pozemskou přírodou. Každé rozhodnutí založit školu má svojí viditelnou a skrytou stránku. Chce-li člověk vnést do světa něco jedinečného, je na to třeba vždy přípravy. Postupně to vchází do lidského rozhodnutí. K tomu na pozemku školy pomáhá oslava položení nárožních kamenů okolo pozemku. Skrže čin a záměr ve fyzické úrovni se uskuteční propojení s nápomocnými duchovými silami přírody. Tradičně si člověk v krajině vždy označoval hranice pozemků ve vztahu k účelu využití. Tím, že položíme na nároží pozemku nárožní kameny, tak se z našeho rozhodnutí mění charakter vytyčeného místa. Skrže slavnostní akt vstupuje na pozemek naše rozhodnutí. Dáváme bytostné podstatě pozemku na vědomí účel využití. Slovy jej při začátku oslavy položení nárožních kamenů pojmenujme. Bytostnou podstatou pozemku je myšlen svět elementárních

bytostí čtyř živlů, které jsou s pozemkem a s místem spojeni a čekají od člověka úkoly, jakému účelu budou sloužit. Svět se tak proměňuje skrze lidská rozhodnutí. Je to akt, ve kterém do procesu spolupráce s bytostnou podstatou pozemku vstupuje „lidské Já“. Je to nápomocný rituál pro duchové cíle a pro vymezení místa waldorfské školy.

Kameny si nejprve srovnáme na zem a určíme jejich pořadí. Umisťování nárožních kamenů se začíná na východní straně. Pokračuje se po směru pohybu Slunce po obloze. Pokládání by měla dělat osoba zodpovědná za školu. Po položení prvního kamene může požádat další přítomné osoby, aby v pokládání pokračovaly, a každý další kámen jim osobně předá. Tak se vnáší do činnosti řád, kterému elementární bytosti místa rozumějí.

Rituál pokládání nárožních kamenů je slavnostní lidský úkon, který člověku pomáhá oddělovat prostory a jejich bytostné podstaty. Dnes totiž již nejsme běžně schopni bytostnou podstatu činnosti trvale udržet v naší pozornosti. Pokládání nárožních kamenů pomáhá vymežit hranice záměrů, nálad a následných událostí a zážitků. Používají se také při vymezení a tvorbě dětských hřišť. Nárožní kameny mohou být viditelné a mohou na místě zůstat a tvořit výtvarné prvky na hranicích pozemků. Ve vztahu ke světu elementárních bytostí stačí, když kameny leží na místě tři dny.

Příprava kamenů před slavnostním položením okolo pozemku ve Waldorfské škole v Praze 5 - Jinončích v roce 2009

Oslava položení nárožních kamenů okolo pozemku a zahrady.

Viditelné vlastnosti architektury vyjadřujícím vztah k duchu, k člověku a k zemi

Nalézt správným způsobem to střední, lidsky utvářené, které je mezi nebem a zemí - tomu pomáhá odpovídajícím způsobem členění architektury. V architektuře odpovídá zažívání *ducha* vše, co je nad horizontem. Zážitek *zemskejch* kvalit máme naproti tomu u staveb v úrovních od pasu dolů a na zemi. To *lidské* vnímá člověk ve střední části vodorovně před sebou. Postupně si na příkladech řekneme, co konkrétně znamená zažívat v architektuře kvality ducha, země a člověka.

Jak zažíváme duchové aspekty ve viditelném smyslovém světě

K zažívání *duchovjch* kvalit a principů dochází při pohledu na stavby v jejich horních částech. Uvnitř budov odráží duchový zážitek charakter stropů. Zážitek duchových kvalit podněcují zaoblené, ve vodorovné rovině směrem nahoru vyklenuté tvary poblíž horní části místnosti. Mohou to být například zakulacené nebo vypouklé římsy. Podobně působí také zjemňující zkosení nebo zakulacení mezi stěnou a stropem. Změkčuje tvar i akustiku třídy.

Z venku zažíváme vztah k duchovému světu, když vidíme (a používáme) věžičky, zvonice, věže, balkóny, rozhledny. Jsou to ale také niky se sochami na fasádách a umělecké díla spojená s architekturou. Všude, kde se nám podaří vytvořit intimitu, zažívá dítě úctu k posvátnosti prostoru.

Pohled do interiéru první třídy. Velikost zkosení stropů může být mírně podélně prohnuté. Poblíž rohů může být zkosení větší. Uprostřed stěn může být zkosení menší. Při pohledu na stěnu z místnosti to vytvoří dojem vyklenutí. Zaoblený vjem poblíž stropu vyvolají i motivy vyklenutých garnýží, které mohou nad řadou oken tvořit velký

sjednocující souvislý oblouk. Nemáme-li možnost udělat garnýž nebo horní část okna vyklenutou, můžeme do mírného oblouku vystřihnout a ušít záclonky a části závěsů nad okny. Obloukové tvary vyvolávají dojem nebeské klenby. Jejich přítomnost vyvolává nejenom zážitek přítomnosti duchového světa, ale vytváří také zážitek duševního tepla a pomáhá to zabydlenosti prostoru třídy.

K duchovým vlastnostem prostoru patří také stropní rozložení světla. Vhodné je nepravidelnější rozmístění kulatých, zaoblených nebo oválných světla. Mohou být přisazeny ke stropu nebo zavěšeny.⁴ V duchové a duševní sféře vnímá člověk jako zdroj světla hvězdy a slunce. Vnímá je nad hlavou. Proto je vhodné něco podobného vytvářet i na stropěch. Zážitek působícího sjednocujícího ducha vnímá člověk v kruhu...proto jsou pro první dvě až tři třídy vhodné kruhové uspořádání lavic.

Zážitek zemských kvalit

Polaritou k duchu neseným vjemům je esence *zemské* kvality. U budov jsou to venku sokly, podezdívky a viditelné části základů. Uvnitř jsou to podlahy místností a spodní přechody do stěny (podlahové lišty, obklady stěn u podlahy). Zemskou kvalitu žáci vnímají pravdivě například z pevnosti podlahy. Nebo z jejich zemitějších barev od tmavě žluté, světle okrové přes tmavší okrovou až k zemitě červeným (přírodní linolea nebo dlažby). Zážitek opory přichází do duše také ze všech barev dřevěných podlah. Dřevo navíc duševně zahřívá a zároveň rozpohybovává vjemy smyslů. Zážitek zemského živlu umocňují podlahy z přírodního štípaného kamene nebo z oblázků. Podlahy nemusejí být v některých prostorech důsledně úplně hladké a vodorovné. V odpočinkových a herních zákoutích se může podlaha vlnit, být šikmo nebo se k okrajům místnosti zvedat. Takové podlahy podněcují smyslové zážitky (hmat) a smysl pro rovnováhu.

Lidský svět středu

Člověk se cítí být člověkem, začíná-li kulturně utvářený svět uprostřed mezi kvalitami ducha a země. V architektuře jsou to obsahy zdí, které stojí svisle proti člověku. Je to například to, co vidíme na plochách stěn mezi stropem a podlahou (dveře, otvory ve stěně, charakter výklenků). Nebo je to obsah fasády mezi střechem a terénem (charakter oken). Utvářenou kulturu člověk vnímá nejvíce na stěnách. Jejich obsah a ztvárněná plocha patří nejbližší k člověku.

Můžeme se zeptat, co je pravdou v utvářené stěně? Na čem a jak vnímá dítě pravdu na stěnách, které ho obklopují?

Zážitek pravdivosti se týká vnímání vztahů člověka k obsahu. Na základ rozvoje smyslu pro pravdu působí viditelná pravdivost obsahu. Důležitost obsahu by měla architektura vyjadřovat pravdivě. Důležitější obsah je správně vyjádřen větším motivem, méně důležitý obsah je menšího měřítka. Hlavní vstupní dveře do školy by měly být největší a krásné

---

⁴ Ty vydávají složku přímého umělého světla. Doplněny by měly být světlem nepřímým, tedy odraženým. To mohou být nástěnná světla umístěná na stěnách poblíž pod stropem po obvodu učebny. Jejich světlo svítí nahoru, osvětluje strop a jako odražené měkké světlo doplňuje přímé osvětlení. Strop není tak tmavý a rovnováha přímého světla je tak vyvážena světlem nepřímým, rozptýleným.

uměleckořemeslně zpracované. Celkem velké a krásně zpracované budou dveře do každé ze tříd. O něco menší budou dveře do šaten. Ještě menší mohou být dveře na toalety. A zcela nevýrazné mohou být dveře do skladů nebo do úklidové komory. Tak se dítě naučí pravdivě se orientovat v prostoru. Bude mít z prostředí zážitek pravdivých vztahů mezi obsahovou důležitostí částí školní stavby a měřítek věcí vůči sobě. Takový zážitek řádu věcí se v době dospělosti proměňuje v potřebu tímto způsobem pravdivě utvářet svět kolem sebe.

Pohledy na budovu waldorfské školy v Soestu. Hlavní vstupní dveře do školy jsou při pohledu na budovu z dálky dobře viditelné. Tvarové motivy na rámech dveří jsou nahoře i dole zaoblené. V horní části tak navozují spojení s duchovým světem. V dolní části vytváří prohnutí rámu symbolickou náruč pro vstup do školy. Schodiště tvoří přechod mezi přírodou a kulturou. Ze zemské kvality vede schodiště dítě do středního lidského prostředí. Pozvedá člověka z přírody do světa, který kulturně přetváří. Spojení se zemským živlem tvoří kamenné podezdívky a pevné boční obklady schodišťového výklenku. Vpravo od vstupu se budova zvedá do prvního patra. Stoupající okna vpravo pravdivě vyjadřují, že patří ke schodišti. Trojice vertikálních oken v přízemí patří kompozičně k sobě. Je toho docíleno tím, že je jeden hlavní motiv okna po jeho stranách doplněn menšími okny. Tak vedlejší doplňuje hlavní. Horní velké okno tvoří také jeden celek. Patří uvnitř k jednomu prostoru. Je to čitelné, pravdivé a smyslově vnímatelné. (Obě okna vedou do sálů. Dole do hudebního sálu a nahore do eurytmického sálu).

Proto by mělo být při pohledu na školní budovu zcela zřetelné, kde je hlavní vstup, kde je uvnitř domu schodiště, kde je sál a kde například třídy. Tam, kde budou větší okna, je obsah zažíván jako důležitější. Ve vlastním tvarování oken je vhodné, aby bylo cítit, že více oken do třídy patří k jednomu prostoru. Že tvoří skupinu oken do jedné třídy. Toho dosáhneme propojujícím zaobleným motivem nad okny nebo tím, že budou prostřední okna ve skupině oken o něco vyšší. A krajní okna o něco nižší. Tak se skupina oken spojí opticky v jeden celek. A bude lépe vyjadřovat, že patří k jednomu prostoru/třídě.

Podobné je to při pohledu zevnitř ve třídě. To důležité by mělo být dobře viditelné. Jde například o jeden z nejdůležitějších motivů, který nese ducha výchovy daného ročníku. Ve třídě by na některé stěně měl být umístěný malovaný obraz s pohádkovým tématem vhodným pro věk dětí ve třídě (viz obrázek třídy). Na stěně proti oknům by mělo být umístěno to, co je pro daný ročník podkladem pro obsah epochové výchovy. Nebo výsledky z umělecké epochové práce. Jsou-li na stěně proti oknům například vestavěné prosklené skříně, mohou být jejich prosklené otvory větší nebo menší. A to podle důležitosti obsahu.

Pravdivost ve stěnách má vyjadřovat silou materiálu nesoucí i nesené. Zážitek pravdivosti je vnímán již na čistě hmotné, fyzické úrovni. Týká se tak toho, je-li pravdivě staticky vyjádřena tloušťka stěny nebo sloupu vůči tomu, jakou váhu nese. Jak tlačí svojí vahou materiál na materiál, hmota na hmotu. Nejlépe to můžeme uvidět na stlačení sochařské hlíny. Když na kvádr hlíny budeme u okraje tlačit dlaní, vznikne na okrajích převis. Je to pravdivý organický tvar vycházející z působení konkrétních sil tíže. Uvnitř stavby ve třídách jsou proto vhodné plynulé přechody mezi stěnami a stropy (viz obrázek třídy). Z venku působení váhy střechy na stěny dobře esteticky vyjadřují zaoblené přesahující římsy.

Stolek ročních dob v první třídě. Barevnost stěn a stropů je růžová překrývaná lazura, látky závěsů jsou světle červené, látky na stolku jsou žluto červené a za ním na stěně oranžové. Podlahy jsou tmavšího růžovošialového tónu. Tvary garnýží i rámeček obrazu jsou velmi zaoblené. Okrouhlé tvary jsou pro děti až do 9 let zdravé a vývojově vhodné. Střední část je nejvíce utvářená. Děti se učí utvářet a dávat do vztahů předměty z přírody. A vytvářejí příběhy k rytům roku.

Zaoblený přesah střechy u stavby organicky utvářených tvarů. Plynulý zaoblený přechod stěny do římsy střechy vyjadřuje pravdivě sílu, která ve váze střechy na stěnu působí. Podobný princip je vidět i u základů stavby. Váha budovy je pevně propojena se zemí kamennými rozšiřujícími se podezdívkami. Ve střední „lidské“ části je věnována pozornost všem utvářeným detailům a vztahům mezi nimi.

Do střední lidské úrovně utváření prostor patří ve třídách i stolky ročních dob. Je to základní podpurný prvek k pravdivému vyjádření souvislostí s průběhem rytmů roku. Děti se tak také učí uměleckému utváření prostředí a nalézání vztahů mezi utvářenými prvky. Síla vůle a tvorba rozhodnutí při jejich utváření se v dospělosti proměňuje ve schopnost přetvářet kulturně prostředí a udržet tam nálady, které vztahy vytvářejí. Vytváří se tak také hlubší vztah a cit k posvátnosti věcí a vztahů, které někdo druhý utvořil. Vliv na vnímání pravdy má také uspořádanost a úklid. Je důležité, aby věci měly svá určená místa a po použití se tam opakovaně vracely. To se týká školních pomůcek a vybavení.

V dalším pokračování se podíváme na to, jak mohou stavby školních budov přispět k výchově při vnímání a zažívání pravdy, krásy a dobra.

Oldřich Hozman (1964) je absolventem Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, obor architektura, interiéry a design nábytku. Během vysokoškolského studia pobýval na stáži na University of Industrial Arts v Helsinkách. Od absolvování školy v roce 1989 pracuje jako architekt ve svobodném povolání. V roce 1993 založil vlastní architektonické studio pod názvem Studio ARC. Věnuje se projektům ekologické architektury a zbrad, interiérům a nábytku z přírodních materiálů, designu a výstavnictví. Zajímá se o sociální umění a pracuje tak, aby zapojil lidskou tvořivost a stmelil hlubší zájmy a cíle ve skupinách a týmech. Používá zásady feng shui, sakrální geometrie a geomantie. Studoval Mezinárodní školu feng shui a Školu energie krajiny. V Čechách a v zahraničí se účastnil seminářů geomantie. V letech 2009 až 2011 studoval pohybové umění eurythmie. Navrhuje waldorfské školy a zážitková prostředí pro lidskou hru a pro prohloubené zážitky dvanácti smysly. V současné době studuje a je lektorem geometrie a perspektivy na Akademii antroposofické umělecké terapie Rafael v Bratislavě. Vede a organizuje semináře modelování a řezbářství goetheanistických organických forem.